

דמות הבוגר – תו תקווה ישראלית

מרכז אקורד באוניברסיטה העברית

מבוא

אחד האתגרים הגדולים בחינוך לשותפות הוא הגדרה ברורה ותמציתית של היעד החינוכי או "דמות הבוגר" הרצויה. כלומר, מתן מענה לשאלה הבסיסית ביותר: איך אמור להיראות תוצר אידיאלי של מסגרת חינוכית שהצליחה לקיים חינוך לשותפות. האתגר הזה הוא גדול במיוחד כי אנשים שונים וקבוצות שונות רואים ומגדירים אחרת את המושג חינוך לשותפות, ולעיתים אף נדמה שישנה נטייה לשמר עמימות מסוימת באשר למושג הזה על מנת לאפשר הכלה של תפיסות ועמדות שונות והצטרפות של קבוצות ומגזרים שונים אל תוך מעגל העשייה בתחום. במסגרת תהליך פיתוח תו תקווה ישראלית, מצאנו לנכון לייצר הגדרה ברורה ומוסכמת, משום שהגדרה כזו היא הכרחית בעינינו על מנת לייצר יעדים ברורים לעשייה בתחום, בתוך המסגרות המעורבות. המשמעות בפועל היא שהגדרת דמות הבוגר מייצרת מחד יעד רחב וחזון של התהליך כולו, ומאידך מאפשרת גזירה קונקרטית של תכני הכשרה, מדדים, סדיריות בית ספריות ועוד, שאמורים להיות בהלימה לדמות הבוגר.

רציונל

בבסיס ההגדרה של דמות הבוגר עומדות שלוש הנחות יסוד מרכזיות:

א. חינוך לשותפות אמור להוביל לשינוי תודעתי משמעותי בהיבטים של תפיסת הטוב המשותף, תפיסת הזהות הפרטיקולארית והמשותפת, עמדות ותפיסות כלפי קבוצות אחרות בחברה, ותפיסות באשר ליחסים האידיאליים בין הקבוצות השונות.

ב. חינוך לשותפות אמור לייצר בקרב הלוקחים בו חלק את המוטיבציה, הסובלנות, והיכולת לקיים אינטראקציה קבועה, מתמשכת וחיובית עם חברי קבוצות אחרות במהלך החיים הבוגרים.

ג. חינוך לשותפות בחברה שסועה חייב לקיים איזון עדין בין מרכיבים שונים (לדוגמא: זהות משותפת, רגישות לאי שוויון, קידום סובלנות) שבהיעדר אותו איזון עלולים לפגוע ולכרסם האחד בשני.

שלוש הנחות יסוד אלו מובילות למעגל דמות הבוגר, כפי שהוא מוצג כאן, כשפירוט ראשוני לגבי כל אחד מחלקיו יוצג בהמשך.

1. זהות חברתית

רציונל: הבוגר יחוש חלק אינטגרלי מהחברה הישראלית, על תתי הקבוצות השונות שמצויות בה, יגדיר את הזהות הישראלית כמרכיב מרכזי בהוויתו, יחוש תחושת שותפות גורל עם חברים אחרים בחברה, מטרות ויעדים משותפים, קשר ייחודי לחברי החברה, ומוכנות לפעול למען מטרות וערכים חברתיים משותפים. זאת תוך מתן כבוד ושימור זהויות פרטיקולאריות של תת קבוצות שונות בתוך החברה הישראלית.

איזון נדרש: חינוך לזהות משותפת ומטרות משותפות, בהיעדר איזונים מתאימים, עלול להוביל להיעדר פלורליזם ושוויון שמונע מראייה של אחדות והומוגניות כערך עליון ובלתי ניתן לעירעור. לפיכך, על מרכיב זה להיות מאוזן על ידי פיתוח סובלנות כלפי קבוצות חוץ (מיעוט ורוב), כמו גם על ידי פיתוח של רגישות לאי שוויון ומוכנות לפעול מולו.

2. סובלנות

רציונל: הבוגר ילמד להכיר ולקבל חברי קבוצות חברתיות אחרות (להלן: קבוצות חוץ או "השבטים") תוך פיתוח של סובלנות לאחר ולשונה והפחתה משמעותית ברמת הסטריאוטיפיזציה, הדעות הקדומות, השנאה הבינקבוצתית והכוונות ההתנהגותיות שנובעות מתפיסות אלו - אפליה, הדרה וחוסר סובלנות חברתית ופוליטית. שינוי תפיסתי ורגשי זה יתבסס על שינוי נורמות יסוד לגבי היחס הראוי לאחר, ויכלול הפחתה הן בהיבטים גלויים של שנאה ושאיפה להתרחקות והדרת האחר והן בהיבטים סמויים של הטיות קבוצת פנים (implicit bias).

איזון נדרש: חינוך לסובלנות וקבלת האחר בהיעדר איזונים מתאימים עלול להוביל מחד לטשטוש זהויות פרטיקולריות ומאידך לשימור סטטוס קוו, גם כאשר הסטטוס קוו אינו הוגן או שוויוני. לפיכך, על מרכיב הסובלנות להיות מאוזן על ידי מתן לגיטימציה ובטחון בשימור זהויות פרטיקולריות ועל ידי חתירה בלתי פוסקת למימוש שוויון והוגנות.

3. רגישות לאי שוויון

רציונל: הבוגר יהיה רגיש לאי שוויון חברתי ומבני, שחורג מעבר לאי השוויון שמופנה כלפי הקבוצה החברתית אליה הוא שייך. כחלק מ"חווה השותפות" בין תתי הקבוצות או השבטים השונים בחברה, הבוגר יהיה נכון לפעול באופן אקטיבי על מנת להפחית אי שוויון או עוולות בין קבוצתיים שמופנים כלפי חברי קבוצות חברתיות שונות. כפועל יוצא, יצומצם משמעותית הפער (שקיים לרוב) בין תמיכה בערכים דמוקרטיים כלליים לבין נכונות לפעול על מנת לממשם גם כשפעולה זו לא בהכרח משרתת ישירות את חברי תת הקבוצה או השבט של האדם.

איזון נדרש: חתירה לשוויון ושינוי חברתי בהיעדר איזונים מתאימים עלולים להוביל לסגרגציה והתפוררות של החברה, כמו גם למאבק מתמיד ומתמשך לשינוי הסטטוס קוו. לפיכך, על מרכיב השוויון והשינוי החברתי להיות מאוזן על ידי תחושת שותפות וזהות קולקטיבית של כלל חברי הקבוצה, שבאופן אידיאלי יכללו בתוכם גם את האמונה בשוויון כחלק מרכזי בתוכן שמבנה את הזהות.

4. מוכנות לקרבה חברתית

רציונל: הבוגר יפתח מוכנות, נכונות ומוטיבציה לקרבה חברתית במסגרות החיים השונות (מגורים, תעסוקה, תרבות ועוד) עם חברים בקבוצות חברתיות אחרות. תהליך זה יכשיר את הבוגר ברמות של ידע, כישורים ומוטיבציה לחיות ולפעול כחלק מסביבה מגוונת, תוך הכרה והתמודדות עם הקשיים והאתגרים הכרוכים בכך, אך גם הבנה של היתרונות שטמונים במרקם חיים מגוון.

איזון נדרש: בהינתן שמרכיב הפעולה האישית יונע ויסתמך על שלושת המרכיבים הראשונים, ובהינתן שהוא יתבסס גם על הכרה ברצון ובצורך של חברי קבוצות חברתיות לחיות ולפעול לצד חברי קבוצתם הדומים להם, במקרה הזה לא יידרשו גורמים מאזנים.